УДК 368.036

П.А. Гориславець
Національний університет “Львівська політехніка”

ТЕНДЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ

© *Гориславець П.А., 2013*

Розглянуто основні тенденції українського страхового ринку, встановлено чинники, що впливають на ефективність його функціонування у національній економіці. На основі аналізу окреслено перспективи розвитку автотранспортного страхування та страхового ринку в Україні.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, статистика страхового ринку, автотранспортне страхування.

P. Goryslavets
Lviv Polytechnic National University

NATIONAL INSURANCE MARKET TENDENCIES

© *Goryslavets P., 2013*

The basic tendencies of the Ukrainian insurance market is research and a factors that affect the efficiency of its operations in the national economy is set. The current state of the insurance market and trends in motor insurance are analysis, problems and prospects of development are outlined.

Key words: insurance, insurance market, insurance market statistics, motor insurance.

Постановка проблеми. Страхування є важливим елементом економічного механізму країни, стан його розвитку багато у чому визначає рівень економічної безпеки країни, впливає на інвестиційний та інноваційний потенціал економіки. Національний страховий ринок є все ще фінансово слабким, не здатним реагувати на дестабілізуючі чинники зовнішнього та внутрішнього середовищ. Послуги з автострахування становлять значну частку вітчизняного ринку страхових послуг, від якості надання яких залежать безпосередньо показники результативності діяльності страховиків, а також сприйняття та рівень довіри страхувальників до сфери страхування. Автотранспортне страхування в Україні неповною мірою реалізує свій потенціал, незважаючи на деякі позитивні тенденції зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного ринку автотранспортного страхування загалом не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам. Аналіз тенденцій розвитку страхового ринку уможливить виявити проблеми та окреслити їх перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність розвитку страхового ринку у сучасних умовах, питання його становлення та розвитку в Україні досліджували ученіекономісти та практики: В. Базилевич, О. Барановський, О. Вовчак, Н. Внукова, Л. Горбач, О. Заруба, А. Залетов, М. Мних, Л. Нечипорук, С. Осадець, В. Плиса, А. Самойловський, Н. Ткаченко, А. Філонюк, В. Фурман та ін.

Вітчизняний страховий ринок в умовах фінансової кризи зазнав погіршення основних показників розвитку. Фінансова криза другої половини 2008–2009 рр. дуже вплинула на кількісні показники страхового ринку та діяльність страховиків, виявивши багато недоліків у діяльності

страхових організацій (недиверсифікованість страхового та інвестиційного портфеля, низька фінансова стійкість страхових операцій внаслідок необґрунтованої тарифної політики, низька фінансова стійкість та платоспроможність компаній тощо).

Цілі статті. Проаналізувати основні тенденції українського страхового ринку, встановити чинники, що впливають на ефективність його функціонування в національній економіці, а також окреслити перспективи розвитку автотранспортного страхування та національного страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз страхового ринку дає підстави стверджувати, що фінансова криза дуже вплинула на кількісні показники страхового ринку та діяльність страхових компаній, значний негативний вплив спостерігався у другому півріччі 2008 р. (проте за рахунок активної діяльності у першому півріччі 2008 р. компаніям вдалось покращити основні показники за результатами 2008 р. порівняно із попереднім) та упродовж 2009 р. Так, за даними Нацкомфінпослуг, за результатами 2009 р. на 14,9 % зменшились обсяги надходжень валових страхових премій, а обсяг чистих страхових премій зменшився на 20,8 %; на 4,4 % зменшились валові страхові виплати/відшкодування, а обсяг чистих страхових виплат – на 6,2 %. За результатами 2010 року на 12,9 % зросли обсяги надходжень валових страхових премій, а обсяг чистих страхових премій зріс на 5,3 %, у 2011 р. обсяг валових премій неістотно зменшився за значного зростання чистих страхових премій (на 34,8 %). Динаміка цих показників у 2006–2012 рр. проілюстрована на рис. 1, а співвідношення страхових премій до ВВП показано на рис. 2.

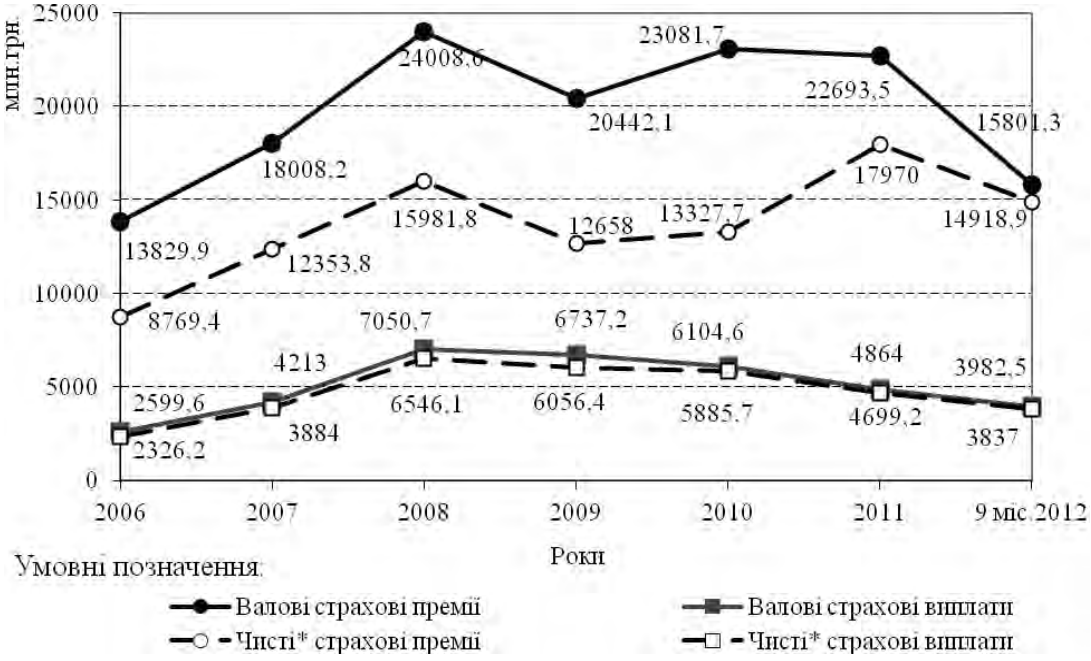

* Чисті страхові премії/виплати дорівнюють валовим, зменшеним на обсяг премій/виплат із внутрішнього перестрахування.

Примітка. Побудовано за офіційними даними Нацкомфінпослуг [8].

Рис. 1. Динаміка валових і чистих страхових премій та виплат за 2006–2012 рр.

При цьому необхідно зазначити, що прогнози фахівців на початку світової фінансової кризи щодо динаміки ринку були песимістичніші і загрозливіші (падіння на 35–40 % обсягів страхових премій). Можна стверджувати, що вже за результатами 2012 р. за обсягами страхових премій ринок досягне докризового рівня.

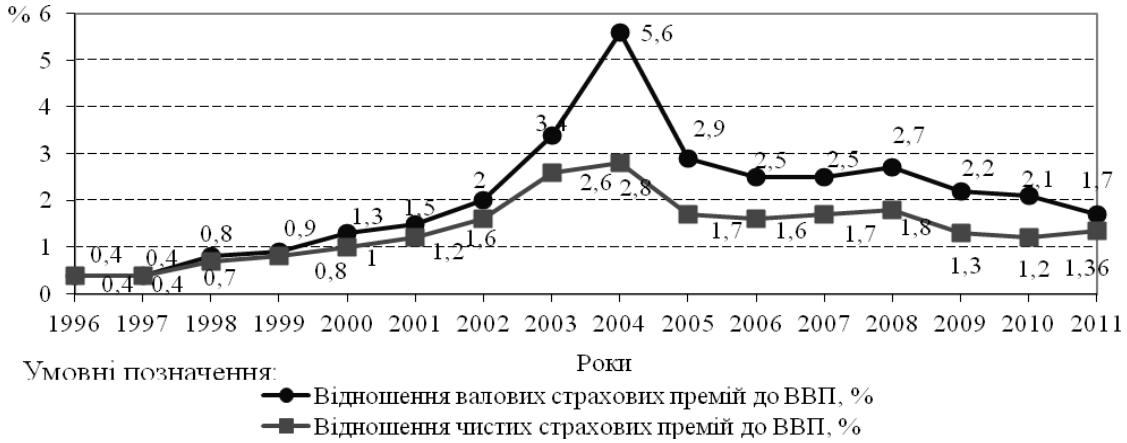

Примітка. Побудовано автором за офіційними даними Нацкомфінпослуг [8].

Рис. 2. Співвідношення страхових премій до ВВП в Україні за 1996–2011 рр.

Позитивним явищем страхового ринку для страхувальників упродовж 2004–2009 рр. було зростання рівня чистих виплат, за результатами 2009 р. він сягнув "рекордної" величини – 47,8 % (рис. 3).

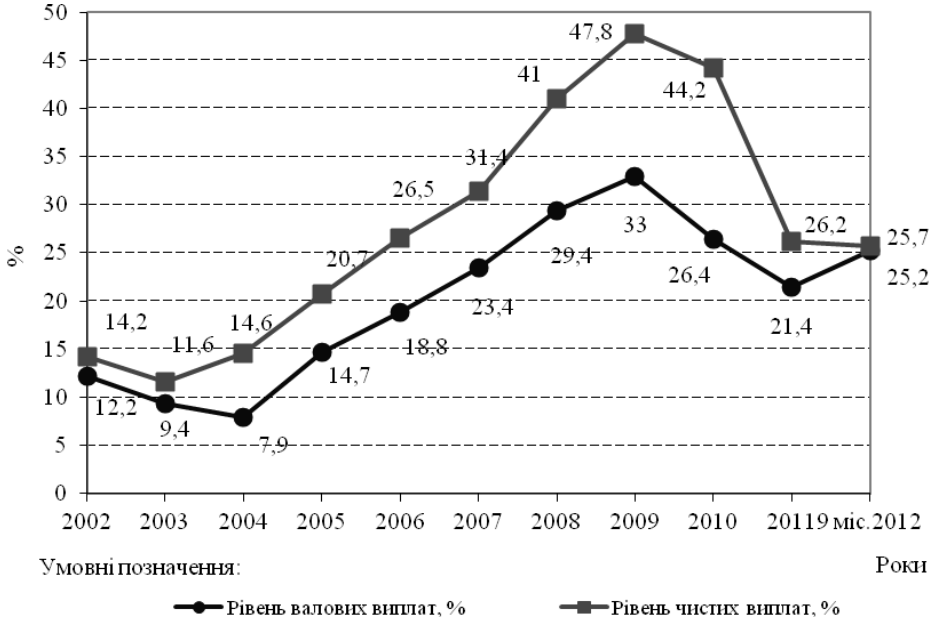

Примітка. Побудовано авторами за офіційними даними Нацкомфінпослуг [8].

Рис. 3. Динаміка показника рівня виплат по страховому ринку України у 2002–2012 рр.

Для компаній, які застосовували демпінгові тарифи, така тенденція призвела до збитковості страхових операцій за окремими видами страхування або й до збитків за підсумками року, тому вони були змушені переглянути структуру страхових портфелів та підвищувати тарифи до економічно обґрунтованого рівня, незважаючи на втрату клієнтів. Внаслідок цього рівень чистих страхових виплат упродовж 2010–2012 рр. знизився фактично наполовину, що дає змогу стверджувати про недотримання одного із найважливіших принципів страхування – еквівалентності взаємовідносин страховиків та страхувальників.

Обсяги сформованих страхових резервів та сплачених статутних капіталів упродовж 2010–2012 рр. фактично не змінювались, а загальні активи страховиків за цей самий період мали тенденцію до зростання, зокрема у 2011 р. – на 6,4 % порівняно із попереднім роком, а у 2012 р. – на 8,8 % (рис. 4). Тобто фінансовий та інвестиційний потенціал страховиків у 2010–2012 рр. не змінився.

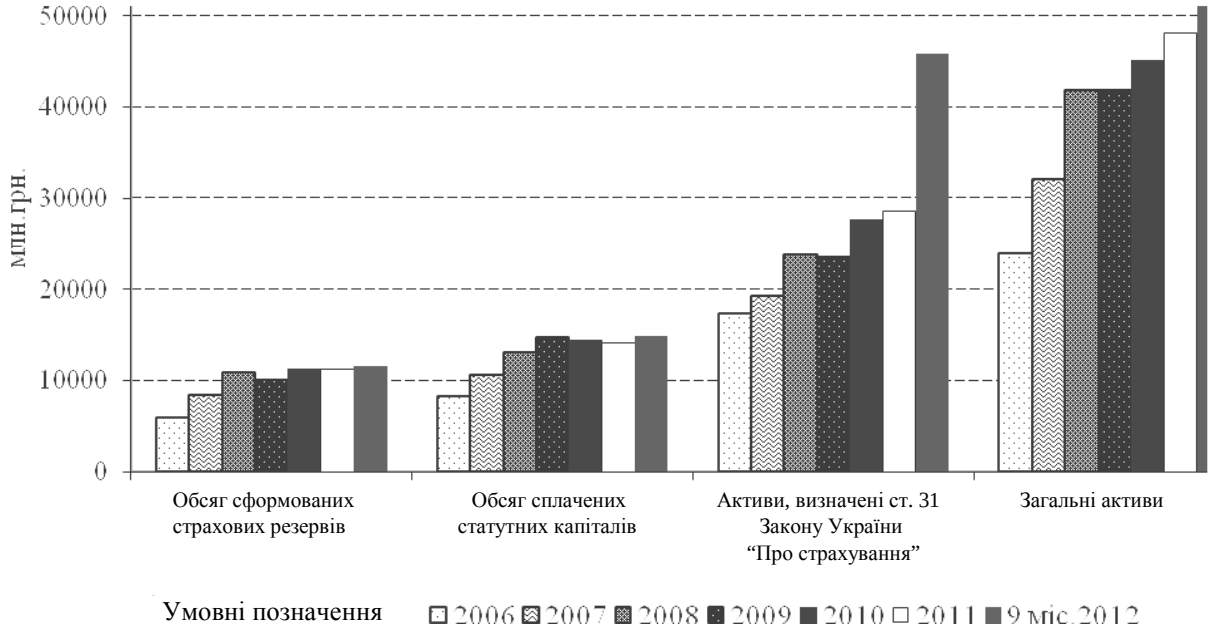

Примітка. Побудовано автором за офіційними даними Нацкомфінпослуг [8].

Рис. 4. Динаміка активів і капіталу страхових компаній України у 2006–2012 рр.

За свідченнями фахівців, фінансова криза виявила багато недоліків вітчизняного страхового ринку. Те, що деякі компанії не помічали, а інші, хоча й розуміли, проте не змогли втриматись від спокуси нарощення страхових портфелів всупереч принципам ризик-менеджменту, зумовило необхідність терміново вирішувати проблему ліквідності та платоспроможності, вишукувати інвестиції, вживати заходи щодо утримання клієнтів, обмежувати витрати на ведення справи, скорочувати філіальну мережу, здійснювати реорганізаційні заходи (злиття, приєднання). На відміну від інших країн, в яких ефективно функціонує фінансовий ринок, вітчизняні страховики були позбавлені можливості сформувати і ефективний інвестиційний портфель.

Фінансова криза також проявила недоліки державного регулювання та нагляду за діяльністю страхових компаній (а також банківських та інших небанківських фінансово-кредитних інституцій). Виконання усіх умов забезпечення платоспроможності страховиками не може гарантувати виконання зобов'язань перед страхувальниками навіть у короткотерміновому періоді. Найчутливіше на прояви фінансової кризи відреагували спеціалізовані компанії та кептивні страховики, які мають недиверсифіковані страхові портфелі і не змогли швидко адаптуватись до нових умов, знайти інші ніші на ринку.

Послуги з автострахування становлять значну частку вітчизняного ринку страхових послуг. Ці послуги є соціально значущими та значною мірою визначають результати діяльності переважної більшості страхових компаній, які проводять види страхування інші, ніж страхування життя.

В Україні автострахування представлено такими видами: страхування власне автомобіля (КАСКО) (проводиться у добровільній формі); обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦПВ). За оцінкою фахівців, поліс КАСКО в Україні має не більше 15–20 % автовласників, що робить цей ринок доволі привабливим для страховиків. У 2009–2010 рр. вітчизняні страховики переживали не найкращі часи, що сприяло нарощенню конкурентних переваг дочірніми компаніями міжнародних страхових груп. Іноземні інвестори продовжували експансію на українському класичному ринку страхування, левову частку якого займає КАСКО, та обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦПВ) [1].

Основні показники ринку автострахування за 2010–9 місяців 2012 рр. наведені у табл. 1 та графічно зображені на рис. 5.

Таблиця 1

Динаміка основних показників автострахування у 2010 – 2012 рр.*

Показник / Вид страхування	Валові страхові премії ***(СПвал)***, млн. грн			Валові страхові ***(СВвал)*** виплати, млн. грн			Рівень валових страхових виплат, %		
	2010	2011	9 міс. 2012	2010	2011	9 міс. 2012	станом на 31.12.10	станом на 31.12.11	станом на 30.09.12
КАСКО	3660,7	3543,2	2615,5	1776,2	1382,4	1104,5	48,5	39	42,2
ОСЦПВ	1776,3	2310,3	1852,1	759	916,8	729,5	42,7	39,7	39,4
“Зелена картка”	285,2	299,6	258,8	90,7	99,2	64,9	31,8	33,1	25,1
Усього	5722,2	6153,1	4726,4	2625,9	2398,4	1898,9	45,9	39	40,2

**Примітка. Побудовано автором за Підсумками діяльності страхових компаній за 2011 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/ sk_4kv_2011.pdf., Підсумками діяльності страхових компаній за 9 місяців 2012 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/sk_3_kv_2012.pdf.*

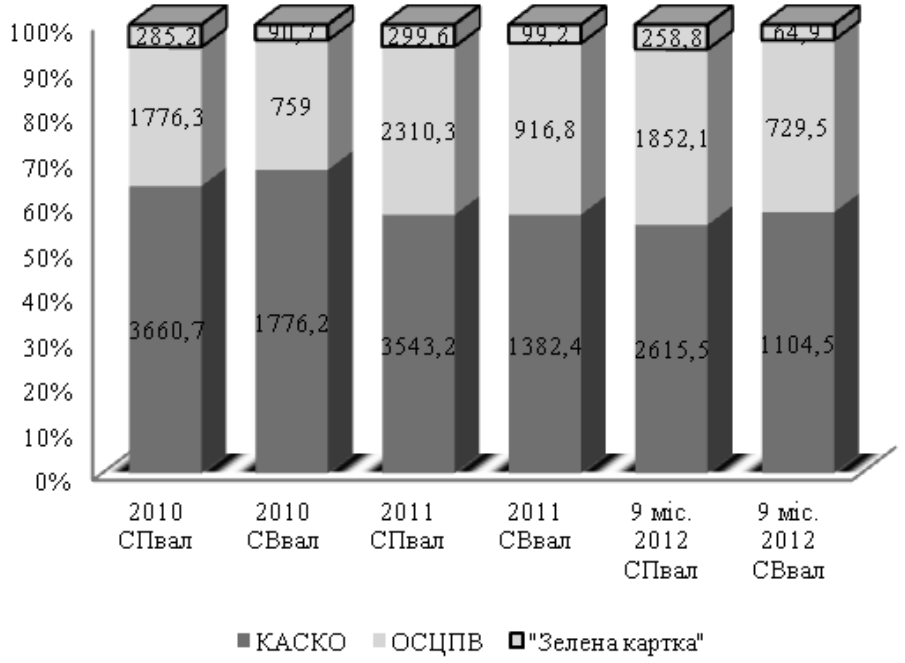

Рис. 5. Динаміка основних показників автострахування та структура за видами у 2010–2012 рр., млн. грн

Згідно з даними табл. 1, у 2011 р. обсяг валових страхових премій з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, “Зелена картка”) зріс на 7,5 %, обсяг валових страхових виплат скоротився на 8,7 %. При цьому частка валових страхових премій та валових страхових виплат ОСЦПВ в автострахуванні становить 37,5 та 38,2 % відповідно. Рівень валових страхових виплат зі страхування КАСКО станом на 30.09.2012 р. становив 42,2 %, що неістотно перевищило аналогічний показник на кінець 2011 р. (39,0 %) і є нижчим від показника на кінець 2010 р. (48,5 %); за ОСЦПВ рівень валових страхових виплат упродовж 2010–9 місяців 2012 рр. істотно не змінювався, перебуваючи на рівні близько 40 %.

Показники динаміки здійснення ОСЦПВ за внутрішніми договорами у січні – грудні 2011 та 2012 рр. наведені у табл. 2. Відмітимо зростання суми нарахованих страхових платежів та суми здійснених відшкодувань на 5,1 та 6,9 % відповідно.

Таблиця 2

Порівняльна динаміка здійснення ОСЦПВ за внутрішніми договорами у січні – грудні 2011 та 2012 рр.*

Показники	2011 р.	2012 р.	Приріст, %
Кількість договорів, що розпочали дію, шт.	8372472	8337186	-0,4
Сума нарахованих страхових платежів, грн	2330788341	2448834287	5,1
Кількість врегульованих вимог, шт.	103746	109543	5,6
Сума здійснених відшкодувань, грн	911698722	974634255	6,9

*Джерело: Моторне (транспортне) страхове бюро України. Статистичні дані здійснення обов'язкового страхування за внутрішніми договорами цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. – *[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtsbu.kiev.ua/ua/statistics/.*

У структурі чистих страхових премій станом на 30.09.2012 р. найбільша питома вага належить саме послугам з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") – 30 %, проте частка має тенденцію до зниження (у 2011 р. – 32 %, у 2010 р. – 38 %). У структурі чистих страхових виплат на 30.09.2012 р. найбільша питома вага належить також послугам з автострахування – 50 % (порівняно із 2011 р. вона не змінилась, а порівняно із 2010 р. – зросла на 7 проц. пунктів).

Лідерами ринку страхування КАСКО за результатами 9 місяців 2012 р. є АХА Страхування, УСГ, УНІКА, ІНГО Україна, PZU Україна, Провідна, АСКА, Альфа Страхування, Оранта, Гарант-Авто. Лідерами ринку ОСЦПВ за результатами 9 місяців 2012 р. є Оранта, Провідна, СГ ТАС, АХА Страхування, АСКА, Княжа, Гарант-Авто, УНІКА, ПРОСТО-страхування, Універсальна [2].

Основними проблемами сучасного ринку автотранспортного страхування України є:

- зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страхувальників;
- зростання страхових виплат та підвищення збитковості;
- відсутність якісної статистичної інформації;
- недосконаліть законодавчого регулювання у сфері автострахування;
- низький рівень послуг, що надаються окремими страховиками, та наявність випадків шахрайства [3, с. 49–50].

Зменшення попиту зумовлено:

- невпевненістю у якісному страховому продукті, адекватних страхових тарифах та захисті держави від недобросовісних страховиків;
- можливістю затягування виплат, що може тривати від трьох місяців до півтора року, або відмови від виплат, з огляду на порушення умов договору, про які клієнт вперше дізнається уже після настання випадку;
- заниженням суми виплат через експертів-оцінювачів, які нараховують "потрібний" знос на авто, або ж надмірно здешевлюють вартість необхідного ремонту [1].

Критеріями надійності страховика з точки зору страхувальника повинні бути [4]: "мульти-продуктовість" компанії; якість джерел фінансування її діяльності (зокрема, наявність іноземних інвесторів); юридичний аспект (зміст договору страхування, адекватність страхового тарифу); рівень та якість перестрахування; кваліфікація персоналу компанії; історія роботи компанії на ринку; публічність компанії.

Для страховиків основними проблемами є: залучення нових клієнтів в умовах ускладнення співпраці з комерційними банками; зростання витрат на врегулювання справ та страхові виплати по КАСКО та ОСЦПВ, які до того ж є вищими порівняно з іншими видами страхування (ці витрати, як правило, окуповуються за рахунок перехресних продажів супутніх страхових продуктів у межах великої клієнтської бази); прояви шахрайства з боку страхувальників.

Розвиток ринку ОСЦПВ стримують [5]: "криза масштабу" страхового ринку (обсяги ринку становлять близько 10 млрд. грн, що є дуже незначним показником, причому рівень проникнення страхування у ВВП вже впав нижче 1 %, тоді як в Європі сягає 5–12 %, у результаті чого ринок не може ефективно виконати свої функції щодо відновлення втрат в корпоративному секторі і компенсувати втрати громадянам за ОСЦПВ зокрема; якість ведення бізнесу і персоналу, фактично відсутня

відповідальність менеджменту і власників щодо управління страховою компанією; якість активів (недосконала структура активів страховиків, низький рівень їх диверсифікованості та ліквідності).

Зокрема, на думку генерального директора МТСБУ Бориса Візірова [7], першочерговими кроками удосконалення провадження ОСЦПВ є: удосконалення моніторингу діяльності та системного аналізу активів страховиків-членів МТСБУ, підвищення вимог до якості активів, здійснення практичних кроків з впровадження Концепції прямого врегулювання в Україні, усунення причин, що стримують застосування учасниками ДТП європротоколу, забезпечення ефективного функціонування системи "бонус-малус".

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у 2011–2012 рр. страховий ринок був порівняно стабільним, відбувалась цінова конкурентна боротьба, страховики вирішували проблеми забезпечення рентабельності окремих страхових продуктів та страхових портфелів загалом в умовах зростання витрат. Важливим завданням для страховиків був розвиток андеррайтингової політики, оптимізація каналів продажу послуг, пошук джерел капіталізації, формування ефективного інвестиційного портфеля, забезпечення якості активів та платоспроможності компаній.

Основним ресурсом збільшення страхового портфеля в умовах неможливості розвивати філіальну мережу стає пошук страхових агентів, які мають стабільну клієнтську базу, розвиток співпраці із комерційними банками у напрямку реалізації спільних продуктів, прямі продажі через call-центр або із застосуванням інтернет-технологій. Саме агентська мережа є найстійкішим каналом продажів в умовах нестабільної економічної ситуації. Відповідно до теоретичних підходів антикризового управління, страховики можуть обрати агресивну стратегію експансії, тобто нарощувати частку ринку "підбирання" чи переманювання клієнтів у інших компаній з метою отримання позитивного ефекту масштабу, закріплення на існуючих та виходу на нові ринки страхових послуг. Проте це зможуть зробити тільки лідери страхового ринку, як правило, компанії з великим рівнем фінансового потенціалу та іноземними засновниками. Іншим страховикам не залишиться вибору – вони будуть змушені згортати діяльність, відмовляючись від проведення певних видів страхування, скорочувати філії, представництва.

Ефективність та надійність інвестиційного портфеля страховиків є важливими цілями їх діяльності. Досвід 2008–2009 рр. показав, що розміщення коштів страхових резервів на банківських депозитах може супроводжуватись неочікуваними ризиками надійності таких вкладень, тому компанії повинні формувати збалансованіший інвестиційний портфель, активніше використовуючи інші інструменти інвестування, такі як акції, ОВДП, банківське золото, нерухомість, проте основним критерієм розміщення страхових резервів має бути мінімізація інвестиційного ризику та ліквідність таких активів.

Доволі багато залежатиме від компетентності менеджерів страхових організацій – тільки реальна оцінка власних можливостей і продумані фінансові плани заради підвищення ліквідності і платоспроможності у короткостроковому періоді (навіть, якщо результатом буде зниження фінансових результатів за окремими видами діяльності) здатні відвернути загрозу фінансової нестійкості і забезпечити фінансову стабільність у перспективі.

Дослідження показало, що для успішного розвитку автострахування в Україні необхідно:

1. Виробити єдині стандарти проведення КАСКО, активізувати роботи щодо залучення нових страхувальників, використовуючи нові сучасні канали збуту.

2. Переглянути підходи до врегулювання збитків для усунення негативного ставлення до автострахування [6], удосконалити функціонування європротоколу.

3. Унеможливити прояви демпінгу на страховому ринку України, що вимагатиме участі держави.

4. Стимулювати розвиток добровільного страхування відповідальності власників транспортних засобів як додаткового захисту до поліса ОСЦПВ.

Оперативне реагування суб'єктів страхового ринку на існуючі проблеми та нові виклики дасть можливість успішно розвиватись ринку страхових послуг з автострахування, сприятиме становленню страховиків як потужних фінансових інституцій, сприятиме створенню позитивного ставлення до національної страхової системи.

1. Автострахування-2010: криза прозорості. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/2010/05/11/ 234965/). 2. Рейтинг страховых компаний Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forinsurer.com/ratings/nonlife/. 3. Сіліна Г.С.

Ринок автострахування України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Г.С. Сіліна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". – 2010. – Вип. 4(3). – С. 49–53. 4. Критерии надёжности страховой компании. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostrah.com/ ukr/articles/all/150/. 5. Гордієнко І. Український ринок ОСЦПВ вимагає радикальних змін. – [Електронний ресурс] / І. Гордієнко. – Режим доступу: http://forinsurer.com/public/12/11/22/4559. 6. Загребной В. Чтобы поднять доверие граждан к автострахованию, необходимо пересмотреть подходы к урегулированию. – [Електронний ресурс] / Вадим Загребной. – Режим доступу: http://forinsurer.com/public/ 11/11/17/4416. 7. Візіров Б. Основні тренди та прогнози розвитку ринку обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності (за результатами 9 місяців 2012 року). – [Електронний ресурс] / Б. Візіров. – Режим доступу: http://risk-management.kiev.ua/wp-content/uploads/ 2012/11 /Визиров_МТСБУ.ppt. 8. Офіційні звіти Нацкомфінпослуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/ downloads/dpn/pokaznyki_sk2012.xls.

УДК: 336.215

Г.С. Домарадзька, Н.С. Самотій
Національний університет "Львівська політехніка"

ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

© *Домарадзька Г.С., Самотій Н.С., 2013*

Розглядаються напрямки і передумови інтеграції України у світову економіку, пропонується під час розроблення інтеграційної стратегії враховувати запропоновані види ризиків, які притаманні макроекономічному суб'єкту господарювання під час здійснення інтеграційних процедур і які поділяються на ризики вступу та ризики функціонування. Аналізуються шляхи уникнення або зменшення наслідків наведених ризиків.

Ключові слова: інтеграція України у світову економіку, інтеграційна стратегія, глобалізація світового господарства, ризики вступу, ризики функціонування.

G. Domaradzka, N. Samotiy
National University "Lviv Polytechnic"

INVESTIGATION OF RISKS INTEGRATION OF THE UKRAINE INTO THE WORLD ECONOMY

© *Domaradzka G., Samotiy N., 2013*

Considered the trends and conditions of Ukraine's integration into the world economy. In developing the integration strategy proposed to consider the planned types of risk inherent macroeconomic business entity during integration procedures and divided the risks of entry and operation risks. Analyzed different ways to avoid or reduce the consequences of the risks.

Key words: **Ukraine's integration into the world economy, integration strategy, globalization of the world economy, risks of entry, the risks of the operation.**

Постановка проблеми. Зміст і послідовність кроків, необхідних для ефективного управління процедурами інтеграції України у світову економіку, тобто стратегія і тактика інтеграції великою мірою зумовлені особливостями і темпами інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства (СГ). Для сучасного стану СГ характерні наявність тісних соціально-економічних взаємо-